

OSMANLI PADİŞAHI III. MURAD VE ÖZBEK HÜKÜMDARI II. ABDULLAH HAN DÖNEMİ OSMANLI-TÜRKİSTAN DAYANIŞMASI

Yard. Doç. Dr. Remzi KILIÇ

Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ÖZET

Bu araştırmada, XVI. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı padişahı III. Murad ile Özbek hükümdarı II. Abdullah arasında görülen dayanışma örneğini irdeleneceğiz. Özbek hanı II. Abdullah (1560-1598) Türkistan'ın mühim bir kısmında hakimiyet tesis etmişti. III. Murad (1574-1595) ise, doğu cephesinde İran'daki Safevîler ile meşgul oluyordu. Osmanlı- Türkistan dayanışması mezhep ekseninde Şii-Safevîlere karşı birlikte hareket etme şeklinde cereyan etmiştir. Bu dönemde, Safevîleri doğudan Özbekler, batıdan Osmanlılar sıkıştırıyordu.

Özbek hanı II. Abdullah, Osmanlı padişahı III. Murad ile Safevîler'e karşı mektuplaşma, haberleşme ve İran'ı kontrol altında tutma şeklinde münasebetlerini sürdürmüştür. 1590 yılında Osmanlı-İran antlaşmasının imzalanmasına kadar Osmanlı-Özbek dayanışması olumlu bir şekilde devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler:

II. Abdullah Han, III. Murad, Osmanlı Devleti,
Özbek Hanlığı, Safevîler, İran, Türkistan.

GİRİŞ

Araştırmamızda, XVI. yüzyılda Türkiye Türklüğünü temsil eden Osmanlılar ile, Türkistan Türklüğünü temsil eden Özbeklerin, İran'da bulunan Safevî hükümetine karşı gösterdikleri ortak tavır ve ittifaklar birinci el kaynaklardan yararlanılarak askerî ve siyasî yönleriyle tetkik edilmiştir. Yapılan incelemede, Türk dünyasının güçlü olduğu bu yüzyılda soydaş dayanışması ve diyalogu, kardeşlik ve dostluk anlayışı bariz bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bugün de daha ileri düzeyde sosyal, kültürel, ekonomik işbirliği ve eğitim münasebetleri kurabilmek ve geliştirebilmek için geçmişte kurulan muhkem dostluğu bilmemizin yararlı olacağı düşüncesiyle bu araştırma ortaya konulmuştur.

XVI. YÜZYILIN İLK YARISINDA ÖZBEK-OSMANLI DAYANIŞMASI

Türkler, tarih boyunca geniş sahalarda devlet kurmuş milletlerden biridir. XVI. yüzyıl, Türk Alemlerinden çok büyük mücadelelere sahne olmuştur. Bu dönemde, Özbekler ve diğer Türk Hanlıkları, Türkistan denilen, Batı'da Hazar denizi ile Horasan dağları, Güney'de Hindikuş ve Kûh-ı Sefid dağları, Kuzey'de Kazakistan bozkırlarının kuzey sınırlarına ulaşan, Doğu'da Çin topraklarına kadar uzanan, takriben 5.340.066 km²'lik bir sahayı kapsayan bölgede hüküm sürüyorlardı (*Saray, 1990*).

XVI. Yüzyıl boyunca, Türkistan'ın büyük bir kısmını Özbek hanları temsil ve idare etmişlerdi (*Asrar, (t.y)*). Ancak, bu dönem, Türkistan'ın ekonomik ve kültürel yönden zayıf olduğu bir dönemdir. Bunun sebebi ise, XVI. yüzyılın başlarından itibaren "Yedi İklim" de hakim olan ve Doğu'dan Batı'ya Türkistan üzerinden geçen "Kara Ticaret Yolları"nın gittikçe ehemmiyetlerini kaybederek kendi mevkilerini, Hindistan ve Çin hududundan açılan Güney Asya-Afrika, Avrupa Deniz Yolu'na ve Sibiryaya Arhagelsk tarafından, Kuzey Akdeniz Ticaret Yolu'na, Amerika Kıtası'nın Avrupalılar tarafından keşfinden sonra gelişen, Okyanus Deniz Ticaret Yolları'na terk etmeleri gibi umumî gelişmelerdir. Bu durum, Çin ve Hindistan mallarının Karadeniz ve Akdeniz Limanları'na ulaştırılmasından büyük ticarî kazançlar temin etmiş olan Türkistan halkının gittikçe fakirleşmesine ve neticede kültür ve medeniyet sahasında geri kalmasına sebep olmuştur (*Togan, 1981*).

Bu sırada Batı Türklüğü'nü, Anadolu başta olmak üzere, Avrupa ve Afrika kıtaları üzerinde hakimiyet te'sis etmiş olan, Osmanlı sultanları temsil ediyordu. Özbek Hanları XVI. yüzyıl boyunca, özellikle İran'da hüküm süren Şîf-Safevîlere karşı, Osmanlı Padişahları ile birlikte hareket etmişlerdi. Bu karşılıklı dayanışma; Yavuz Sultan Selim(1512-1520), Kanunî Sultan Süleyman(1520-1566), II. Selim(1566-1574) ve III. Murad (1574-1595) dönemleri boyunca da sürüp gitmişti. Bilhassa Osmanlı Padişahı III. Murad ve Özbek Hanı II. Abdullah devirleri, XVI. yüzyılın son çeyreği, bu iki Türk Devleti'nin arasında kalan Şîf-Safevî Hanedanlığı'na karşı istikrarlı bir dayanışma içerisinde geçmişti.

Ancak, Özbek-Şeybânî hanları, Türk Devlet Geleneği'nden kaynaklanan, "Türk Hakimiyet Telakkisi" (*İnalçık, 1959*) sebebiyle birbirleriyle uğraşırlardı. Bu yüzden Özbek-Şeybânî Hanları arasında sık sık saltanat kavgaları ortaya çıkardı. Bu durum onların parçalanmasına, bazen de, dış düşman karşısında güçlü bir varlık gösterememelerine sebep olurdu. Özbeklerin Semerkant'taki hanı Abdullatif (1540-1551) ile Buhara hükümdarı Abdulaziz (1540-1549) birbirleri ile anlaşamıyorlar; her biri kendi başına buyruk olarak hareket ediyorlardı. Bu nedenle Türkistan'da, 1551-1588 yılları arasında hanlıklar sık sık el değiştirdi. İçte birbirleri ile mücadele eden Özbekler, dışarıda da Kazaklarla kavga ediyorlardı. Bu vaziyet, II. Abdullah'a kadar devam etti (*Hayıt, 1975*).

Özbeklerin büyük hanlarından Muhammed Şeybanî'den (1491-1510) sonra, en güçlü han olan II. Abdullah(1560-1598), akrabaları arasında bölüşülmüş olan Şeybanîlere ait hanlıkları bir araya toplamayı başarmıştır. 1557'de Buhara'yı alarak Özbek-Şeybânî Hanlığı'nın başkenti yapmıştı. 1578'de Semerkant'ı, 1582'de ise Taşkent'i ele geçirdi. Önce babası İskender Han adına saltanat (1560-1583) sürdükten sonra, bizzat kendi adına da (1583-1598) Han olarak, hüküm sürmüştür (*Grousset, 1980*).

II. Abdullah zamanında Hazeresb'te, Timur Sultan'ın üç oğlu; Mehmed Sultan, Kâdir Verdi Sultan, Ebu'l Hayır Sultan bulunuyordu. Hive'de ise, dört oğlu ile Polat Sultan; Ürgenç'te Hacı Mehmed (Hacım Sultan) Han'ın oğlu İbrahim Sultan hüküm sürmekteydi. Hacı Mehmed'in oğlu Arab Mehmed de Derûna hakimiydi. Zir'de ise

Mehmed Sultan dört oğlu ile hüküm sürüyordu (*Ebu'l-Gazi Bahadır Han, 1345*). Bu hanlar sürekli birbirleri ile mücadele ediyorlardı. Özellikle Ürgenç'teki hanlar kendi Özbek kardeşlerinin yolunu kesip mallarını ellerinden alıyorlardı. O zaman Şirvan tamamen, Osmanlıların elinde idi. Maverâ-ünnehir hacıları Şîf-Safevî yüzü görmemek için Ürgenç'ten geçerek Mankışlak'a geliyor ve oradan gemiye binip Şirvan'a varıyorlardı.

Bir defasında Osmanlı sultanı, II. Abdullah'a, İran şahı Abbas'ı ezmek için, Sâle Şah isminde bir elçi göndermiş, dönüşte yukarıdaki yolu takip etmek isteyen Sâle Şah'ı Ürgenç'te Hacı Mehmed'in oğlu İbrahim Sultan soymuştu. Yine Hacı Kutâs başkanlığındaki bir hac kâfilesini, Hive'de Polat Sultan'ın büyük oğlu Baba Sultan soymuştu. Ayrıca Merv ve Abyurd'a hakim olan Avanes Han'ın oğlu Nur Mehmed, Hacı Mehmed'in oğullarının her yıl Merv'i yağmalamasından bıktığı için, II. Abdullah'dan yardım istiyordu. Bu ve buna benzer pek çok şey II. Abdullah'ı Ürgenç'i almaya ve Türkistan'ın birliğini sağlamaya teşvik etti. Çünkü Türkistan'da pek çok han ve bey türemiş olup bunlar, mahalli devletçikler halinde ele geçirdikleri yerleri, hanlıklarına katarak, hakimiyetlerini genişletmek çabası içerisindeydiler.

Merv hakimi Nur Mehmed'in düşüncesi, Merv'i II. Abdullah'a teslim etmekte. Çünkü II. Abdullah her geçen gün yönetimini güçlendiriyordu. Daha sonra Nur Mehmed, Merv'de II. Abdullah adına hutbe okuttu. Fakat II. Abdullah Han Merv'i Nur Mehmed'e vermemişti. O'da kaçıp Ürgenç hanı Hacı Mehmed'e gelmişti. Bu arada II. Abdullah Han Merv'le yetinmeyerek; Abyurd, Nesay, Bağ ve Abad'ı da ele geçirmiştir (*Ebu'l-Gazi, 1345*). Bu durum karşısında bütün hanlar Vezir'de birleşip, II. Abdullah'a karşı birlikte savaşıma kararı almışlardır. Fakat çok tecrübeli olan II. Abdullah Han, kısa sürede Hive'yi ve Ürgenç'i de hakimiyetine almıştı (*Selaniki, 1281*).

II. Abdullah Han Ürgenç'i aldıktan sonra, Hacı Mehmed Sultan, Şîf-Safevîlerin başkenti olan Kazvin'e, I. Şah Abbas'ın yanına sığındı. Şah Abbas onları çok iyi karşıladı. II. Abdullah'a karşı, Hacı Mehmed Sultan'la birlikte hareket eden Polat Sultan ise; "Ben kafirin içine gitmem" diyerek, Şah Abbas yerine, II. Abdullah'ın yanına gitti. Hacı Mehmed ve adamları İran'ın başkenti

Kazvin'de üç yıl kadar kaldılar. Hacı Mehmed'in büyük oğlu Seyü Genç Mehmed ve iki oğlu "Kafir içinde durmayız" diyerek, Osmanlı Ülkesi'ne geldiler. Bu arada II. Abdullah'ın oğlu Abdu'l-Mü'min bütün Horasan vilâyetlerini tamamen Özbek-Şeybânî hanlığına katmıştı (*Ebu'l-Gazi, 1345*).

II. Abdullah ülke içinde birliği sağlamaya çalışırken, diğer taraftan da, dışarıda, Maverâünnehir'i Kırgız ve Kazakların saldırılarından korumak gayesi ile 1582 baharında Jüçük Boyun (Kıçı cüz), Sarı-su ve Turgay nehirleri arasında Uluğ dağlara kadar uzanan yurduna bir sefer düzenlemiştir. Ayrıca Doğu Türkistan'a da bir sefer düzenlemiş Kaşkar ve Yarkent topraklarını yağmalatmıştır (Grousset, 1980). Bu faaliyetlere bakarak II. Abdullah'ın bütün Türkistan'da bir tek hakimiyet kurmaya çalıştığını, büyük bir Türk-Özbek Devleti oluşturmak istediğini söyleyebiliriz.

II. Abdullah Han, komşusu Sibir Han'ı Küçüm Han'a da yardım ederek, Müslümanlığın Uzakdoğu'da yayılmasında da önemli rol oynamıştır (Saray, 1988). II. Abdullah Han, Hindistan hükümdarı Ekber Şah Tahmasb ile diplomatik münasebetler kurmak suretiyle, onun dikkatini Hindistan-Türkistan ticarî münasebetlerinin gelişmesine çekmeyi başarmıştır. Bundan sonra, II. Abdullah Han, Timurlular ile Şeybânîler arasındaki anlaşmazlığa son vermeye muvaffak oldu. Bu amaçla Ekber Şah'a 1572, 1577 ve 1586 yıllarında elçiler göndermiş ve ona iltifatlar etmişti. Özellikle Horasan bölgesinin Safevîler elinden kurtarılması için ittifak sağlamaya çalışmıştı. Öte yandan Türkistan'ı (atalarının yurdunu) yeniden almak düşüncesinde olan Ekber Şah'la askerî bir ittifak kurmayı sağlayamasa da, onun bu amaçla harekete geçmesini önlemeyi başarmıştı (*Bayur, 1946*).

Özbek hükümdarı II. Abdullah Han, Osmanlı Devleti'nin en tabii dostu ve müttefiki idi. Bu dostluk ve dayanışma, özellikle Şîf-İran ve Rusya'ya karşı olmuştu. II. Abdullah Han, Türkistan coğrafyasında dedesi Muhammed Şeybânî Han'ın hedeflediği gayeyi gerçekleştirmişti. Şimdi sırada Safevîleri ortadan kaldırmak ve Osmanlı Devleti ile doğrudan dostluğu ve ticareti geliştirmek düşüncesi vardı. Bu amaçla II. Abdullah Han, 1596'da kızı oğlu Abdu'l-mü'min ile Horasan'da geçirip Irak üzerine yürümeyi isti-

yordu. Ancak işler istediği gibi gitmedi. Hanların isyanı ve Hocam Kulu'nun (II. Abdullah'ın kumandanı) üst üste yenilmesi ile aldığı pek çok yerler elinden çıktı. Bu arada Hacı Mehmed de Ürgenç'i tekrar aldı(1598).

Şah Abbas, 1597'de Özbekleri, büyük bir ordu ile, Herat yakınlarında ezici bir şekilde mağlup etti. Horasan'ı tekrar Özbekler'den aldı. II. Abdullah'ın oğlu Abdu'l-Mü'min babasına isyan etti. Kırgızlar bu kargaşalıktan yararlanarak Taşkent bölgesini geri aldılar. II. Abdullah Han, 1598'de eserinin mahvolmasını gördükten sonra hayata vedâ etti. onun yerine Özbek-Şeybânî tahtına geçen oğlu Abdu'l-Mü'min altı ay sonra katledildi. Bu olay Şeybânî Hânedânı'nın sonu olmuştur (*Grousset, 1980; Hayit, 1975*). Daha sonra Bâkî Mehmed'in (1599- 1605) tahta çıkması ile Hive Hanlığı yeniden istiklâlini ilan etti. Ancak, gerçekten çok başarılı bir hükümdar olan, Şah Abbas 1599'da Horasan'ı tamamıyla nüfuzu ve hakimiyeti altına almayı sağlamıştır (*Saray, 1990*).

Özbek-Şeybânî Hanlığı'nın, Osmanlı Devleti ile Safevîler'e karşı ittifakının Yavuz Sultan Selim'den itibaren başladığını söyleyebiliriz. Kanuni Sultan Süleyman'ın İran üzerine yaptığı üç büyük seferde Özbekler hep Osmanlı Ordusu'nun Safevîler'e galip gelmesi için hem destek sağlamışlar, hem de mektuplar yazarak İran'ın durumu hakkında bilgi vermişlerdir. Kanuni Sultan Süleyman Safevîleri ortadan kaldıramayacağını Nahçıvan Seferi(1553-1554) ile artık kabullenmişti. Nihayet Osmanlı Devleti, varlığını resmen elli beş yıldır tanımadığı Safevî Devleti ile 1555 yılında Amasya Antlaşması'nı imzalayarak tanımıştır (*Kılıç, 1994*).

İran Şahı Tahmasb'ın Kanuni Sultan Süleyman ile barış yapmasında Türkistan hanlarının büyük payı olmuştur. Çünkü Şah Tahmasb (1524-1576), Osmanlı'dan kurtulup Türkistan hanları, Türkistan hanlarından kurtulup, Osmanlı ile savaşmak zorunda kalıyordu. Amasya Antlaşması en çok Şah Tahmasb'ın işine yaramıştır. Nitekim, Kanuni Sultan Süleyman Amasya'da iken Özbek hükümdarı Nevruz Ahmed Burak Han'a gönderdiği bir mektupla " istenilen yardımı gönderemeyeceğini, çünkü Şah Tahmasb'la barış yaptıklarını, ancak Şah Tahmasb'ın da Özbek ülkesine saldırmasına aslâ râzı olamayacaklarını" belirtmiştir (*Ahmed Feridun Bey, 1274; Jılıç, 1994*).

AMASYA ANTLAŞMASI SONRASI OSMANLI-ÖZBEK DAYANIŞMASI

1555 Amasya Antlaşması'ndan sonra, III. Murad devri öncesine kadar, özellikle Osmanlı Devleti,barışı sonuna kadar korumaya çalışmıştır. Ne Şehzâde Bâyezid hadisesi, ne de zaman zaman Şah Tahmasb'ın askerlerinin taşkınlıkları ve İran'ın Anadolu'da yaptığı Şîî propagandası, Osmanlı Devleti ile Safevî Devleti arasındaki barışı bozmadı. II. Selim döneminde de barış devam etti.

Hatta, III. Murad'ın cülûsundan on altı ay sonra Tokmak Han, İran elçisi olarak büyük bir tantana ile Osmanlı ülkesine geldi. Tokmak Han henüz İstanbul'da iken, Şah Tahmasb'ın vefât haberi gelmişti (Hammer, 1330). Safevî tahtına Şah Tahmasb'ın yerine geçen II. Şah İsmail'in(1576-1577) bir yıl üç ay süren saltanatı, taht kavgaları ve Şah Tahmasb'ın son zamanlarından beri ülkeye hakim olan birbirine muhâlif beylerin mücadeleleri ile geçti. Bu dönem İran için çok kanlı olduğu kadar Osmanlı-İran barışını bozucu davranışların da sergilendiği bir dönem olmuştur.

II. Şah İsmail bir Osmanlı kervanını Zengan'da (Zencan) basarak tacirleri öldürmüş, mallarını yağma ettirip, Erzurum'dan gelen iki çavuşu hapse attirmiş, bu çavuşları sormaya gelen Van paşasının adamlarını da tevkif ettirmişti. Ayrıca, Anadolu'da Şîî propagandası yapıyordu. Bundan başka II. Şah İsmail'in Osmanlılar'a saldırmak üzere asker topladığı haberleri gelmişti (*Kırzı- oğlu,1993*). II. Şah İsmail bazı Kürt beylerini kendisine bağlamış, bu arada, İran'ın Lûristân Valisi de Osmanlılara ilticâ etmişti (*Uzunçarşılı, 1988*). Osmanlı hükûmetinin İran'la mevcut barışı koruma gayretlerine rağmen, İran'dan geçen ticaret kervanlarının yağmalanması,hudut güvenliğini bozan hâdiseler ve bu ülkenin Anadolu halkı üzerindeki tahrikleri gibi sebeplerden dolayı Osmanlı-İran ilişkileri gerginleşti (*İlgürel, 1989*). Bu arada II. Şah İsmail müptelâ olduğu esrardan dolayı 1578'de ölmüş ve ülkede taht kavgası başlamıştı. İran tahtında çıkan kargaşanın sonunda Kör Hûdâbend Şah olmuştu. Van Beylerbeyi İran'daki karışıklıkları göstererek bundan yararlanılmasını istiyordu (*Mühimme Defteri, XXXII*). Ancak, Osmanlılar, Avusturya ile savaş halindeydi. İran'a karşı da, yıllardır yapmış oldukları barış ihlallerinin hesabını sor-

mak zamanı gelmişti. Osmanlı Devleti 1577'de Avusturya ile sekiz yıllık bir barış imzalıktan sonra İran'a karşı savaş açıldı (*Kırzioğlu, 1993*).

Sultan III. Murad (1574-1595), İran üzerine sefer açmak istediğinde, Vezir-i A'zam Sokullu Mehmed Paşa, bu işin aksine görüş beyan ederek; "Acem memleketi tamamen fetholunsa bile elimize zarardan başka birşey geçmez. Çünkü elde tutmak için oralarda kilitli asker bulundurmak lâzımdır. Vâridâtı masârıfa kifâyet etmez ve tâife-i Acem her fırsatta isyan eder, bu durum Kanuni Sultan Süleyman zamanından beri mükerrer vukû bulan İran Seferleri'nden tecrübe olunmuştur," (*Mustafa Nuri Paşa, 1327; Küttikoğlu, 1993*) dedi ise de artık eski otoritesi kalmadığından sözü tutulmamıştır.

Şif-İran'ı içeriden ve dışarıdan, sünnî Türkler hücum ederek yıkmaya koyulmuşlardı. İran'daki Türkmen beyleri aralarında anlaşarak İran illerinin idaresini ve korunmasını paylaşmışlardı. Daha II. Şah İsmail kardeşlerini yakalayıp idam ettirirken "Ürgenç" (Hive) hanı Din-Mehmed Han oğlu Celâl Han, altı-yedi bin Nayman-Özbek çerisiyle Nesâ ve Abyurd kesimlerinden Horasan'a girerek yağma ve yıkımlara girişmişti. Kızılbaşlar'dan kimse karşısına çıkmadığından, Cam İli'ni de yağmalayıp dönerken Meşhed Beylerbeyi (Akkoyunlu Boyu'ndan) Pornaklı Murtaza-Kulu Han askeriyle Aşkabâd yakınında yetişince yapılan savaşta Din Mehmed Han öldürülmüştü. Meşhed Beylerbeyi'nin bu başarısını çekemeyen Herat Beylerbeyi Şamlu Ali-Kulu Han bir bahane ile O'nunla döğüşmeye başlayınca İran'ın Kuzeydoğusu da karışıklık içinde kalmıştı (*Kırzioğlu, 1993*).

1578'de başlayıp, on iki yıl süren Osmanlı-İran savaşları sırasında, Osmanlı-Özbek İttifakı'nın yeniden canlandığını görmekteyiz. Özbek Hanı, II. Abdullah Han Osmanlı Devleti ile dostâne münasebetler kurmuştu. II. Abdullah Han, sürekli İran'a karşı savaş açmanın tam zamanı olduğunu bildiriyor, bu savaşta bir harekât planı takip edilmesi hususunda teşvik ve telkinlerde bulunuyordu (*Togan, İ.A.*). Ancak, Özbek hanının bu tekliflerine Osmanlılar, İran'la olan aradaki barışı korumak için, pek iltifât etmemişlerdi. Şimdi ise İran'a sefer açılacağından dolayı, II. Abdullah Han'dan, yardım alınacağını ve iki tarafın birleşmesi ile Safevîler'den intikam alınacağını, Özbekler ile birlikte hareket

edileceğini, III. Murad, Vezir Mustafa Paşa'ya bir hükümle bildiriyordu (*Mühimme Defteri XXXII*). Serhat beylerinin İran'a akın ve garet seferi icrâ etmeleri emri, Erzurum Beylerbeyi Behram Paşa ile, İran ahvâline vukûfu bilinen Pasin Sancağı-beyi Mirza Ali Bey'in arzları üzerine kararlaştırılmıştır. Adı geçen arızalarda, bütün Kızılbaşların Şah'ın etrafında toplanmış olduğu, Revan Beylerbeyi Tokmak Han'ın da askerleri ile hudutta hazır bulunduğu, İran'a saldırıldığı takdirde, ancak hudutta karşı duracak yeteri kadar kuvvet kalmayacağı için, Kızılbaşların karşı saldırıya geçmeleri halinde birçok zarar verecekleri ihtimâli bulunduğu, esasen şiddetli kış ve kar sebebi ile yollar ve bellerin kapandığı, harekâtın güç ve faydasız olduğu beyan olunuyordu (*Küttikoğlu, 1993*).

Bu ihtar üzerine, Erzurum, Van, Şehrızor, Bağdad ve Diyarbakır beylerbeyilerine; "serdârların serhadde vusûlüne kadar akın ve garetin tehir edilmesi ve fakat muhârebeye hazır ve âmâde bulunmaları emredilmiştir". İran'la fiilî düşmanlık başlayıp, serhat beyleri tarafından akın icra edilmesi emri verilmesini müteâkip ilkbaharda gönderilecek orduların serdarlığı meselesi mevzubahs olup Erzurum cânibi serdarlığına Üçüncü Vezir Lala Kara Mustafa Paşa, Bağdad kesimi serdarlığına Dördüncü Vezir Koca Sinan Paşa tayin edildi (*Müneccimbaşı, 1295; Küttikoğlu, 1993*). Bir müddet sonra bu iki serdâr arasındaki rekâbet ve çekişme had dereceye gelmiş olmalı ki, nihayet Sinan Paşa, Bağdad cânibi serdarlığından azledilerek, Lala Mustafa Paşa Erzurum üzerinden Şirvân ve Azerbaycan fethine 1578'de müstakilen serdâr oldu (*Müneccimbaşı, 1295; Küttikoğlu, 1993*). Bu arada Tatar hanı Mehmed Giray'dan Kefe veya Azak beylerinden birini yanına alarak Şirvan ülkesine hücum etmesi istenmiştir (*Mühimme Defteri, XXXII*).

Kanunî Sultan Süleyman devrinden beri, Osmanlılara tabi olup, gönülden İstanbul'a bağlanmak isteyen, Dağıstan-Şirvan ve Gilân gibi Sünnî ülkelerin ve Kartli ile Kokhet gibi Doğu-Gürcistan'ın Hristiyan beylerinin s'mimi yardımları ile, 1556'dan beri Astarhan Hanlığı'nı yutarak Hazar Denizi'ne çıkıp Harezm-Hive ve Özbek gibi kardeş Türk ülkeleri Müslümanlarının Hac ve ticaret yolunu kapayan Ruslara karşı da bu seferi tertip etmek icâbediyordu. Hazar Denizi'ne hâkim olarak, İran'ı arkadan vurma ve kuşatma,

aynı zamanda da Moskof yayılmasını durdurma gayesi ile III. Murad İran üzerine yapılacak seferin yolunu Gürcistan-Şirvân olarak seçmiştir (*Kırzioğlu, 1993*).

III. Murad İran'ı kısıpca almak için, Özbek Hükümdarı II. Abdullah Han'ın Horasan tarafından harekete geçmesini de istemiştir (*Feridun Bey, 1274*). Bu amaçla Özdemir-oğlu Osman Paşa, Piyale Paşa'yı yüz yirmi top ve beş yüz kadar yeniçeri ile Bakü'den deniz yolu ile II. Abdullah hana, Özbek ülkesine gönderdi (*Feridun Bey, 1274 ; Togan, 1981*).

Piyale Paşa, Özbekler'i İran üzerine birlikte hareket için teşvik etmek amacı ile geldiğinde, onları taht mücadelesi içerisinde, kardeş kavgası ederlerken buldu. Piyale Paşa'nın getirdiği askerler ve toplar kapanın elinde kalmış ve tabii, bu durum da İran'ın işine yaramıştır. Kuzey Türkistan'ı idare eden Baba Sultan, sağ kolu olan yeniçeriler (Rum askerleri) sayesinde II. Abdullah'ı yenmiştir. Piyale Paşa, bu duruma çok kızmış; "Aranızda kavga ediyorsunuz. Bu size bir fayda vermez" demiştir. Daha sonra Astarhan'a uğramak maksadı ile Harezm'den İstanbul'a hareket etmiştir. Kargaşa ortamında yolda iken, Mangırtlar Piyale Paşa'yı soymuşlar. Yeniçeriler ve toplar ise orada kalmış, aralarındaki mücadelelerde kullanıldıktan sonra bir kenarda terkedilmişlerdir (*Togan, 1965-1966*).

II. Abdullah, Türkistan'da yeniden birliği sağladıktan sonra, İran'a karşı harekete geçmiş ve Osmanlı Devleti'ne vermiş olduğu bütün sözleri yerine getirmiştir. Osmanlıların doğuda ilerlemeleri kolay olmuştur. Zira, Gence ve Karabağ'ın zaptı, Şah'ın Horasan'da Özbek hanı ile meşguliyetinden, Osmanlılarla uğraşamamasından dolayı olmuştur. Osmanlılar bu taraftan ilerlerken II. Abdullah da Herat'ı alıp, Şif ahâliyi kırmış, Meşhed'i zaptetmiş ve pek çok yeri almıştı. Özbek Hükümdarı II. Abdullah Han bu faaliyetlerini Osmanlı Devleti'ne Mehmed Bahadır adındaki bir elçi ile gönderdiği mektupta belirtiyordu. Ayrıca, Şif-Kızılbazların ezilmesini, Horasan ve İrakeyn mağdurlarının kurtarılmasını, Hacc Yolu'nun açılmasının önemini belirterek bu işe devam edeceğini, bunun dünya ve ahiret saâdeti için şart olduğunu bildiriyordu.

Osmanlı hükümetinin verdiği cevapta; askerlerin büyük bir kısmının bir serdârla Şark Diyarı'na

gönderildiğini, Allah'ın izni ile Şirvan-Revân ve nice yerleri aldıklarını, daha önce Taht-ı Azerbaycan olan Tebriz'i, kuşatma altına aldıklarını, artık orasının "Makarr-ı İslâm" olduğunu, geçen sene de Gence Vilâyeti ve özellikle Karabağ ve Erdebil'i ele geçirdiklerini, diğer bütün memleketleri ve vilâyetleri feth edeceklerini bildirdikten sonra "tarafeynden hüsn'i ittifak ve ittihad ile ol fırka-ı dâllinin ve şerr-i zümre-i şer-ayinin nokta-i vücud-ı mazarrat nümûdların sahife-i rûzgâr'dan tiğ-i ser-tiz ile mahv ve tathir itmekle divân-hâne-i ahirette ceride-i amâl ve ef'allerine hasenât-ı cezile sebt ve tahririne mesâyi-i cemile zuhura getirile", (*Münşeât Mecmuası, 996*) diyerek birlikte hareketin önemi belirtilmekte idi.

Osmanlılar tarafından, II. Abdullah'a gönderilen, bir başka mektupta da daha önce kolaylıkla gelip geçilen Hac Yolları'nın açılması, tüccar ve hacıların önüne konulan engellerin kaldırılması hususunda çaba sarf etmenin önemi ve sevabı üzerinde duruluyordu (*Feridun Bey, 1274*).

II. Abdullah Han, Mehmed Bahadır adlı elçisinden kısa bir süre sonra, Hataî adlı bir elçi daha göndererek Herat'ı Safevîler'den aldıklarını, pek çok Safevî yerlerinin Asker-i İslâm'ın elinde bulunduğunu, Bestam ve Damgan sınırlarına dayandıklarını, Safevîlerin Hindistan Sultanı Ekber Şah'a sığındıklarını, Hindistan Sultanı'nın da kendisine gönderdiği mektupta onlara yardım edeceğini açıkça söylediğini, bunun Safevîler'e güç verdiğini bildiriyordu. Yine birlik ve beraberlikten bahisle, "Her husus ve her emir Cenâb-ı âlilerinin rızây-ı hümayûnları üzere olub aslâ mu'araza ve münakaşa olmamak mukarrerdir," (*Münşeât Mecmuası, 996*) deniyordu. Özbek hükümdarı II. Abdullah, bu mektubuyla hem Osmanlı Sultanı III. Murad'a bağlı olarak hareket edeceğini hem de Hindistan Şahı Ekber'in Safevîler'i desteklediğini bildiriyordu.

Gerçekten Hindistan Sultanı Ekber, II. Abdullah'a Osmanlı Sultanı'na karşı, İran Şah'ının korunmasını teklif etmiştir. Şüphesiz bundaki amacı denge kurabilmektir. Ayrıca o, kendisini Türk Alemi'nin en güçlü hükümdarı sayıyordu. Fakat II. Abdullah bunu reddetmiştir (*Bayur, 1946*). Çünkü Özbek Hanı III. Murad da tam bir müttefik ve dost idi.

Osmanlı-İran Savaşı şiddetle devam ederken

1587’de, Şah Hudabend barış teklifi yapmak istemişti. Fakat bu arada onun yerine, Şah Abbas (1587-1629) İran şahı oldu. Şah Abbas, daha hırslı ve lider bir kişiliğe sahipti. Osmanlı Devleti’ne karşı barış istemediğinden savaş tekrar hareketlendi. Savaş her iki tarafa da çok ağır mâliyet getirmiş, bir taraftan Özbeklerin, diğer taraftan Osmanlıların sıkıştırması sonucu İran’da merkezî devlet otoritesi iyice zayıflamıştır.

“1589 senesi içinde Yezd hâkimi Bektaş Han Şah’a muhâlefet ettiği gibi, Fârs’taki Zulkadirli tâifesi de ona tâbi olarak baş kaldırmış, Gîlûye Dağı’nda Ereşlü ümerâsı ve Afşar Hasan Han istiklâl davasında bulunmuşlardı. Memleket âdetâ feodalite sistemine dönmüşe benziyordu. Herât’ın Özbekler’den istirdâdi kâbil olamadığı gibi, aynı sene baharından itibaren Abdullah Han’ın oğlu Abdu’l-Mü’min Han, dört aylık muhâsaradan sonra Meşhed’i zor ele geçirmişti. Şah Abbas dâhili ihtilâlleri teskîn ve Özbek tehlikesini bertaraf edebilmek için evvelâ garptaki kavî komşusu ile îtilâf haline gelmeyi zarûri gördü.” (*Kütükoğlu, 1993*).

İran’ın dâhilî ihtilâfları ve Özbek tehdidi devam ettiği müddetçe Safevî Hükûmeti barış yapmaya mecbur oldu. Böylece düşmanın birinden kurtulmayı amaçlıyordu. Barış için kardeşi Hamza Mirza’nın oğlu Haydar Mirza’yı İstanbul’a gönderdi. Kısa fâsılalarla on iki sene devam eden Osmanlı-Safevî düşmanlığına son veren 1590’daki antlaşma, iki tarafın da savaşın külfetlerinden bir an önce kurtulma ve sükûna kavuşma meylinin mahsûlü idi. Özbek tehdidi ve iç isyanlarla sarsılan Safevî Devleti barışı büyük fedâkârlıklar pahasına da olsa kabul etmek zorunda kalmıştı (*Feridun Bey, 1274; Kütükoğlu, 1993*).

22 Mart 1590’da İstanbul’da bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmaya göre Tebriz, Gence, Revan ve Hatt-ı Şîrvân Osmanlılar’da kaldı. Azerbaycan’daki Osmanlı-Safevî hududunun tesbitinde herhangi bir müşkülât çıkmadı. Ayrıca Osmanlıların isteği üzerine, Haydar Mirza’nın İstanbul’da rehin olarak kalmasına karar verildi (*Peçevî, 1283; Mustafa Nuri Paşa, 1327*). Hammer Osmanlı-Safevî barışının Osmanlılar’dan ziyâde Özbeklerin gayreti üzerine yapılmış olduğunu, (*Hammer, 1330*) söylemektedir.

İstanbul Barış Antlaşması’ndan sonra gelişen olaylardan, biz bu antlaşmada Özbeklerin

İranlılar’dan aldığı yerlerin Osmanlılarla birlikte hareket eden Sünnî Özbeklerin elinde kalmasının ayrıca kabul edildiğini, buna karşılık Özbeklerin artık İran’a dokunmaktan vazgeçtiğini de görmekteyiz. Çünkü 1590 sonbaharında, II. Abdullah Han Sümnün, Sebzvâr, Esferâyın, Muhavvelât, Tun, Cunabâd, Kayın ve Tabes gibi bugünkü Afganistan’ın batısında ve İran-Horasan kesimindeki yerleri fetheylemiş, Şah Abbas ise Yezd şehrine kadar gelip geri dönmüş ve Erdebil’i ziyaretten sonra Kazvin’e gelmişti (*Kırzioğlu, 1993*). Şah Abbas, II. Abdullah’ın bu faaliyetlerini Osmanlı Devleti’ne şikâyet ederek, Özbek Han’ı II. Abdullah’ın kendi tahtı hükmündeki pek çok yeri alıp yağma ettiğini kendilerine “rahat yeri” komadığını bildiriyordu (*Selanikî, 1281*).

1591 yılı yaz mevsiminde Bestam ve Damgan’ı da Safevîler’den alan II. Abdullah’ın İstanbul’a gelen elçisi ile ona gönderdiği anlaşlan mektupta, Vezir Ferhad Paşa bundan böyle, İran’a dokunulmamasını, çünkü İran’la barış yaptıklarını söylüyordu. “Hakân-ı Muazzâm ve Hân-ı Azam Abdullah Han”... elçiniz Hâfız Hataî’nin getirdiği mektubunuzu Padişah aldı, önceleri Padişah’ın gönderdiği mektuba göre; “Ehl-i fesâd ve zümre-i Rafzu ilhâdun” kökünü kesmeye koyuldunuz. Herat şehri ile “Vilâyet-i Bestâm ve Damgan nâm Kasabalar dahi feth olunup tâ Kazvin’e nüzulleri mukarrer olduğun bildirdi. Beride ise İran’dan çok yerler alınıp yağmalandı, fakat Şah Abbas, akîbet endişlik idûb südde-i Humâyûn-i Şehin-Şâhiye izhâr-ı ubudiyeti sermâye-i devlet ve pirâye-i izzet bilmeğe ita’at idûb karındaşı oğlu Haydar Mirza’yı dergâh-ı felek bargâh-ı Pâdişâhiye gönderüb istid’âyı inayet itmiş dir.”... “Reâya ve berâya rahatı için ahd ve emân verilmişdir. Mâdam ki ol cânibi câdde-i ita’atten udulu inhıraf göstermeye sa’adetlu Pâdişâh-ı Cihan Penâh Hazretleri canibından dahi şerayıt-ı ahd emâna riayet olunur.” “Ve cânib-i sa’adet-me’abınız saybına dahi bir naşâyeste vaz’ü hareket zahir olmayup kuvvet-i kâhire ve savlet-i bahire ile feth itdiğünüz vilâyetler kemâkân elinizde durmak üzere cenab-ı sa’adet nisâbınızdan sayir yerlere tecavüz olun- mayub kanaat oluna, eğer alınan vilâyetlerine girü dahl ve tecavüz idüp üzerlerine asker gönderirse sa’adetlu pâdişah-ı rub’-ı meskun ile mün’akid olan muvâlâtu musâ- fatunuz südde-i sedîd-i İskender gibi sabit

üstüvâ olduğu mahallî iştibâh değüldür. Size muhalefet iden bu cânibe dahi adem-i ita'at itmiş olur, her vecihle bu cânibden dahi inâyet müzâherat olunur,” (*Münşeât Mecmuası*, 996; *Feridun Bey*, 1274) denilmektedir.

Bu sırada Özbeklerin, İran ülkesindeki başarılarından sonra, Divân'da siyasî menfaatin, dinî menfaatten üstün olmaya başladığını ve dolayısı ile Özbeklerin İran'ı alıp, Osmanlılar için tehlikeli bir komşu olabileceği fikrinden dolayı Osmanlıların İran'la savaşa fikrinden vazgeçtiği ve Özbekler'e karşı yardım isteyen İran elçisine de hüsnü kabul gösterildiği, Hammer tarafından söylenmektedir (*Hammer*, 1330).

Osmanlılar, Ferhad Paşa'nın yukarıdaki mektubunda, Özbekler'e herhangi bir tecavüz olursa kendilerine yapılmış gibi telakki edilip Safevîler'le antlaşmayı bozup onlara yardım edecekleri gibi sözlerinde pek durmamış veya duramamışlardır. Zira, Şah Abbas, önce Özbekler'e iki defa saldırarak Horasan'ı almış, daha sonra da Osmanlılar'dan intikam almaya çalışmıştır. Çünkü, İstanbul Antlaşması'ndan kısa bir süre sonra, 1603'te antlaşmayı bozarak Anadolu'ya tecavüze geçmiştir (*Uzunçarşılı*, 1988).

III.Mehmed'in 1596'da cülûsunu tebrik etmek için İstanbul'a gelen Şah Abbas'ın elçisi, Osmanlılar'a Şah'ın Özbek Hanı'na muzafferiyetini haber vermişti (*Hammer*, 1330). Bundan yine iki buçuk sene sonra, İran Şah'ı bir elçi daha göndererek Horasan'ı Özbekler'den tamamen geri aldığını bildiriyordu (*Selanikî*, 1281). Osmanlı Devleti bu haberlere fazla tepki göstermedi. Bu sırada, II. Abdullah Han vefât etmiş, Özbeklerin başına -Bâki Muhammed Han(Abdu'l-Bâki) geçmişti.Abdu'l-Baki, III.Mehmed'e bir elçi göndererek Horasan'ı tekrar almak için top ve tüfenk istemiş, fakat İstanbul'da Özbek elçisini ilk kabul eden Şîrvân eski beylerbeyi Vezir Yemişçi Hasan Paşa, İran ile yapılan İstanbul Barış Antlaşması'nı da göz önüne alarak, Bâki Muhammed'in ricasını Padişah'a arz etmiştir. Pâdişâh tarafından da uygun görülen bu telhisden anlaşıldığına göre, Özbekler'e yardıma devam edilmekle birlikte, aralarında sulh olan İran'la iyi geçinilmesini telkin eden bir siyasetin tâkibine başladığını görmekteyiz.

Osmanlıların gönderdiği mektupta; “Şimdi bundan müşarun-ileyhin elçisine yirmi kıt'a tüfenk virelum ve darbzen virmeyelum,

zîrâ bunlar tüfenk ve darbzeni Kızılbaşlar'la cenk eylemek için isterler. Buhara Hanı Sünnî müslümandır. Bunların hatırlarına ri'a-yet olunmak lâzımdır. Zaman ile gerek olur- lar, hatta Kızılbaş ile mabeynimiz mu kaddimâ cenk ve cidâl üzere iken Asitâne-i Sa'adet' den bunlara nâme-i hümâyûn gön derilüp Kızılbaş'ın üzerine yürümeğe teklif olundu, mübalağa asker ile ol cânibden Kızılbaş üzerine yürüyüp nice memleketlerin almağla Kızılbaş bunlardan ziyade zebun olub bu cânibe çok faidelere olmuş idi. Eđerçi Kızılbaş'la şimdi mabeyn sulh ve salâh olmuştur. Bunlar Şah ile cenk üzere olmağın Şah harekete kadir olmaz, belki Şah ile cenk üzere olmaya idi bir nühemvâ vaz ede idi. Hasılı'l-Kelâm evlâsı budur ki hem Buhara Hanının ve hem Şah-ı Acem'un hatırı riayet oluna, din-u devlet-i maslahât bu usul mahallerde fikru mülâhaza idüp layık olanı eylemekle ileri varur,” (*Orhonlu*, 1970) diye bildiriliyordu.

SONUÇ

Netice itibariyle, Özbekler'den Horasan'ı geri almış olan Şah Abbas, kısa bir süre sonra da Osmanlılarla yaptığı barış antlaşmasını bozmuştur. Avusturya savaşının 1593'den itibaren devam etmesi ve istenildiği gibi gitmemesi, Anadolu'daki Celâlî İsyânları'nın yeniden ortaya çıkması, Osmanlı Devleti ile Safevî Devleti arasında 1603-1612 ve daha sonra 1615-1618 yılları arasında yapılan savaşlarda, Şah Abbas, İstanbul Antlaşması ile elinden çıkan pek çok yeri geri almıştır (*Mustafa Nuri Paşa*, 1327). Böylece tecrübeli başvezir Sokullu Mehmet Paşa'nın, İran'la yapılacak savaş hakkındaki sözleri gerçekleşmiş “bunca emek hebâ” olmuştur.

Padişah III. Murad ile II. Abdullah Han zamanında, Safevî Devleti'ne karşı gerçekleştirilen, Türkiye-Türkistan dayanışması, başlangıçta etkili olmuştur. Daha sonra ise, arzulanan sonuca ulaşılammıştır. Bu iki hükümdarın vefâtı ile şartlar değişmiş, İran'da Şah olan Abbas durumu Safevî Devleti lehine çevirmeye çalışmıştır. Ancak, Osmanlı Devleti, Safevîler'e karşı, başta Özbek-Şeybânî hanları olmak üzere Türkistan Hanlıklarını her zaman dostâne münasebetler içerisinde desteklemiş ve olumlu katkılarda bulunmuştur. Onlar da gerek Şîr-İran'a gerekse Rusya'ya karşı hep Osmanlı Devleti ile birlikte hareket etmeye çalışmışlardır.

KAYNAKLAR

- ASRAR, N. Ahmet; (t.y), **Kânunî Sultan Süleyman ve İslam Alemi**, 2.Baskı, Hilâl Yay., İstanbul.
- BAHADIR HAN, Ebu'l-Gâzi; (1345 h.), **Şecere-i Türk**, (Terc. Rıza Nur), İstanbul.
- BAYUR, Yusuf Hikmet; (1946), **Hindistan Tarihi**, T.T.K.Basımevi., C. I-II, Ankara.
- FERİDUN BEY, Ahmed; (1274-1275 h.), **Münşeatü's-Selâtin**, C. I-II, İstanbul.
- GROUSSET, Rene; (1980), **Bozkır İmparatorluğu**, (Terc. M. Reşat Uzmen), İstanbul.
- HAMMER, Joseph Pustgall; (1330 h.), **Devlet-i Osmanîye Tarihi**, (Terc. Mehmed Atâ), Selânik Matbaası, C. I-X, İstanbul.
- HAYIT, Baymirzâ; (1975), **Türkistan Rusya İle Çin Arasında**, (Terc. Abdulkadir Sadak), İstanbul.
- İLGÜREL, Mücteba; (1989), **“III.Murat”, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, Çağ Yay., C.X, İstanbul.
- İNALCIK, Halil; (1959), **“Osmanlılar'da Saltanat Verâseti Usulü ve Türk Hakimiyet Telakkisiyle İlgisi”**, S.B.F.D., C. XIV/I, Ankara.
- KILIÇ, Remzi; (1994), **Kanuni Sultan Süleym`n Devri Osmanlı-İran Münasebetleri** (1520-1566), Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- KIRZIOĞLU, M. Fahrettin; (1993), **Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi** (1451-1590), T.T.K.Basımevi, Ankara.
- KÜTÜKOĞLU, Bekir; (1960), **“III.Murat”**, İ.A.,M.E.B.,C.VII, İstanbul.
- KÜTÜKOĞLU, Bekir; (1993), **Osmanlı-İran Siyâsi Münasebetleri** (1578-1612), İstanbul.
- MUSTAFA NURİ PAŞA; (1327 h.), **Netâyicü'l-Vukuât**, C. I-II, İstanbul.
- MÜHİMME DEFTERİ; XXXII, **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, İstanbul.
- MÜNECCİMBAŞI, Ahmed bin Lütfullah; (1295 h.), **Sahâifu'l-Ahbâr fi Vekâyii'l-A'sâr**, (Terc.N. Ahmed), C. III, İstanbul.
- MÜNŞET MECMUASI; (996 h.), Esat Efendi Kitaplığı, Nr.3345, Süleymaniye Ktb., İstanbul.
- ORHONLU, Cengiz; (1970), **Osmanlı Tarihine Ait Belgeler, Telhisler** (1597-1607), İstanbul.
- PEÇEVİ, İbrahim Efendi; (1283 h.), **Peçevî Tarihi**, C. I-II, İstanbul.
- SARAY, Mehmet; (1988), **“Abdullah Han”**, İ.A., T.D.V.Yay., C. I, İstanbul.
- SARAY, Mehmet; (1990), **Rus İşgali Devrinde Osmanlı Devleti ile Türkistan Hanlıkları Arasındaki Siyâsî Münasebetler** (1775-1875), İstanbul.
- SELANİKİ, Mustafa Efendi; (1281 h.), **Selânikî Tarihi**, İstanbul.
- TOGAN, Zeki Velidi; (1965-1966), **XVI. A- sır'dan Günümüze Kadar Müstemleke Devrinde Asya Tarihi**, İstanbul.
- TOGAN, Zeki Velidi; (1981), **Bugünkü Türk İli ve Türkistan'ın Yakın Tarihi**, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; (1988), **Osmanlı Tarihi**, T.T.K. Basımevi, C. II, Ankara.

**SOLIDARITY BETWEEN THE OTTOMAN SULTAN
MURAD THE THIRD AND THE UZBEK SOVEREIGN
ABDULLAH KHAN THE SECOND**

Ass. Prof. Remzi KILIÇ
Niğde University, Faculty of Education

ABSTRACT

This study is concentrated on the solidarity between the Ottoman Sultan Murad The Third (1574-1595) and the Uzbek sovereign Abdullah The Second (1560-1598) who had an administrative power over most parts of Türkistan. At that time Murad The Third was busy in his eastern border with the Safevîds of İnan. The solidarity between Murad and Abdullah was due to the necessity to reduce or restrict the influence of Şif state of İnan. For this reason, the Uzbek from the East and the Ottomans from the West put pressure on the Safevîds.

Abdullah, the sovereign of the Uzbeks was very keen on keeping good relations with Ottomans over the Iranian question. This was found by both parties as vital as to restrain the propaganda and influence of Iran in other areas. Several correspondences were passed about the matter and this paper discusses all the aspects of these matters.

Key Words:

Abdullah Khan II, Murad III, Ottoman Empire,
Uzbek Sovereign, Safevîds, Iran, Central Asia, Solidarity.

Османско-туркестанская солидарность во время правления османского падишаха Мурата III и узбекского правителя Хана Абдуллаха II

Доц. Ремзи Кылыч
Педагогический фак-т университета Нигде

РЕЗЮМЕ

В этом исследовании привлекает внимание то, что в конце XVI века между османским падишахом Муратом III и узбекским правителем Абдуллахом II наблюдается солидарность. Узбекский хан Абдуллах II (1560-1598) установил своё господство на большей части территории Туркестана. А Мурат III в это время был занят на восточном фронте борьбой с иранскими Сафевидами. Османско-туркестанская солидарность продолжалась в виде совместной борьбы против шиитского Ирана. Иранцев-шиитов с Востока притесняли узбеки, с Запада - османцы.

Узбекский хан Абдуллах II и османский падишах Мурат III продолжали свои связи в виде переписки и передачи друг другу известий с целью держать Иран под контролем. Османско-туркестанская солидарность позитивно продолжалась до 1590 года, когда османцы заключили соглашение с Ираном.

Ключевые слова:

Хан Абдуллах II, Мурат III, Османское государство, Узбекское Ханство, Иран, Туркестан, солидарность.

